

L'esguard hermenèutic del professor Enric Prats: la comprensió del món com a clau de volta de l'educació

Conrad Vilanou Torrano (Universitat de Barcelona)

Enric Prats Gil, *Aprendre de lletres. Literatura i pedagogia, vides paral·leles*. Pròleg de Rafael Vallbona. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2016, 205 pàgs.

D'entrada pot estranyar que a aquestes alçades comenten un llibre aparegut fa uns anys, quan el més normal hagués estat fer una recensió pocs mesos després de la seva publicació. Però una sèrie de motius –entre els que destaca la mandra de qui fa el comentari, tot i l'interès del llibre que marca al nostre parer un punt d'inflexió en l'àmbit de la teoria de l'educació– ha ajornat aquesta glossa fins ara, quan molta gent ha llegit un llibre que constitueix una fita en el camp de la pedagogia hermenèutica en la línia de l'escola de Constança. No en va, aquesta escola literària que va comptar amb el lideratge de Hans-Robert Jauss (1921-1997) es caracteritza per haver desenvolupat la idea de l'estètica de la recepció, segons la qual l'obra literària sempre roman oberta i no es tanca fins que ho faci el lector. D'aquí, la importància de llegir, de saber llegir, un aspecte que els alumnes universitaris actuals, familiaritzats amb missatges curts de 140 caràcters, no estan acostumats a fer. En aquest punt, podem recordar que l'etimologia d'intel·ligència remet, justament, a la capacitat de saber llegir (*intus legere*) dins de les coses. Vist així, hauríem d'entendre que un dels objectius del professor Prats és que els alumnes de pedagogia i els futurs mestres, llegeixin llibres. Això significa que si bé la majoria dels alumnes s'allunyen dels clàssics literaris i pedagògics, cal que assagem amb la literatura contemporània, sorgida

en els darrers anys, d'ençà de 1965 cap aquí, més encara si es té en compte que la dècada dels anys seixanta del segle passat marca una època frontissa entre el vell i el nou món quan es va produir un canvi radical de paradigma (p. 63).

Tampoc es pot oblidar que l'exercici de la lectura implica una cadena de seqüències concatenades: llegir, fer la recepció del text i interpretar-lo fins a tancar-lo provisionalment, atès que sempre roman obert per a noves relectures i, en conseqüència, per a futures reinterpretacions, en una mena de bucle que mai resta clos i hermètic. Així s'estableix una espècie de joc de mirades entre l'autor, l'obra i el lector, una tríada –(«la triarquia sempre és més sòlida que una proposta amb base dos», p. 69)– que obre la possibilitat d'establir un circuit hermenèutic en què l'autor, l'obra i l'interpret queden connectats a través de la lectura. I convé indicar que aquí ens referim a les produccions literàries de manera prioritària, però nogensmenys als clàssics pedagògics pels quals ens podem ajudar les antologies (una dèria del professor Claudio Lozano), que aquí ocuparien una posició subsidiària respecte les obres literàries més recents, per bé que no són mai menyspreables atès que ens donen –pel seu caràcter de florilegi– una aproximació a les pàgines més significatives de la literatura universal i de la cultura pedagògica. Quan es fa difícil accedir a les

fonts primàries, una bona solució es troba en les seleccions de les pàgines més brillants d'una època o una literatura específica. Tinguem en compte, per exemple, la importància de les primeres cultures que, a partir de Sumer, inventora de l'escriptura i que, per tant, van poder deixar constància de llurs mites fundadors, de les seves grans narratives que, com va passar en el Creixent Fèrtil, van convergir a la Bíblia, a la qual van seguir les literatures clàssiques grega i llatina, abans de l'aparició del llatí cristià que va prosseguir durant l'edat mitjana (Serrallonga, 2002).

No és pas que el professor Prats faci una tria de les pàgines més brillants de la literatura més recent, amb interès pedagògic, sinó que duu a terme la lectura de les obres directament, de manera que els textos originals queden al marge del llibre-font que així manté una presència elusiva. A propòsit d'això, queda clar que no ens trobem davant del text original sinó que ens situem davant de l'autor i del seu llibre a través d'una mediació, la que ens ofereix el professor Prats, per mitjà d'un accés indirecte, és a dir, el que dóna la seva particular interpretació. Per això podem dir que s'estableix un joc de mirades que permet que l'obra en qüestió romangui oculta als ulls del lector del llibre que ens ocupa, perquè el que tenim al davant és una interpretació o, si es vol, una crítica, però no l'obra mateixa. Des d'aquest prisma, sembla evident que l'obra permet més d'un accés, si més no l'indirecte del professor Prats i el directe en cas que el llibre en qüestió desperti l'interès i curiositat del lector, si acudeix a la font original.

Tot plegat obliga a reflexionar sobre la situació de la teoria de l'educació i del pensament pedagògic després del gir lingüístic (Rorty), del gir hermenèutic (Gadamer, Jauss) i del gir literari, derivat de l'esgotament de les grans narratives clàssiques (ju-

deo-cristiana) i modernes (els grans moviments «ismes» filosòfics, entre ells el marxisme), impugnades per la postmodernitat que ha refutat els grans relats o metarelats. D'aquí que s'hagi imposat una lògica que gràcies al gir literari ha posat de relleu la repercussió dels microrelats, on entren contes, petites narracions i, sobretot, les novel·les. Al seu torn, i per extensió, es poden incloure les sèries televisives que també afaïçonem l'imaginari narratiu de bona part de la nostra joventut que ha deixat de banda els llibres, tal com es pot comprovar quan hom passa una estona a una biblioteca universitària que s'ha transformat en una mediateca d'alta tecnologia, en què es produeixen altres tipus de mediacions, mes enllà de la lectura reservada a una minoria que cada vegada s'aprima més (Garcia Farrero, Prats Gil i Vilafranca Manguán, 2018).

Malgrat aquest panorama un xic decebedor pel que fa a la lectura entre els estudiants universitaris, han sorgit dins la col·lecció «Pedagogies UB», que el professor Prats dirigeix, un conjunt de llibres de diferents autors entre els que destaquen Octavi Fullat, Jordi Planella i Asun Pie, que en línies generals es poden incloure dins de l'apartat de pedagogia hermenèutica, per bé que al costat de l'hermenèutica literària també es localitzen obres que segueixin un plantejament que recorda l'hermenèutica filosòfica (Heidegger, Gadamer) i, al seu torn, pedagògica (Gennari, Fullat). No debades, el primer llibre d'aquesta col·lecció, que en el mes de maig de 2020 compta amb quinze títols, va encetar-se amb *La educación revisitada. Ensayos de hermenéutica pedagógica* (2010), en la coordinació del qual ja va participar activament el professor Enric Prats que, a més de director de la col·lecció esmentada, ha publicat –a banda d'aquest *Aprender de letras* (2016)– el volum *L'educació, una qüestió d'estat* (2013), dins de la mateixa col·lecció

i editorial, que gaudeix del suport i confiança de la professora Meritxell Anton, responsable de les Edicions de la Universitat de Barcelona. Més tard, i amb un notable èxit de difusió, ha editat fora de la col·lecció, *L'escola importa. Notes per repensar l'educació* (2019).

Quan hom s'apropa al pensament del professor Enric Prats Gil (Barcelona, 1959), observa que ens trobem davant d'un veritable professor de Teoria de l'Educació que aplica l'anàlisi pedagògica –és a dir, la seva hermenèutica particular– sobre el pòsit d'un bagatge enciclopèdic de coneixements, entre els que sobresurten els literaris, sense menystenir els històrics, els polítics, els econòmics, els filosòfics i els estètics, sobretot les referències artístiques, musicals i cinematogràfiques. És ben sabut que no interpretem mai des del no-res, sinó des de la seva posició vital (*Sitz im Leben*), la qual cosa implica també tot el gruix de coneixements, intel·lectuals i vitals, que hom ha atresorat al llarg de la seva trajectòria personal que presenta, en cada cas, connotacions específiques. Una mostra d'això és el seu interès per la novel·la negra, els films i les sèries televisives que sorgeixen de les factories de Hollywood i, naturalment, els conjunts del jazz. Tot i ser un europeista declarat, que pateix pel destí del vell continent en hores baixes, que a hores d'ara sembla que s'ha venut no només l'ànima, sinó fins i tot la pell (Malaparte), el seu univers mental beu de les pel·lícules i de la literatura nord-americanes, tot embolcallat amb música de jazz, el ritme que va trencar el puritanisme que havia imposat la llei seca (1920-1933). En realitat, res millor per entendre l'ambient intel·lectual en què es mou el professor Prats, que llegir el seu llibre amb el rerefons de la música de Fletcher Henderson, Count Basie, Duke Ellington, Tommy Dorsey i les seves orquestres respectives, que juntament amb Louis

Armstrong, van fusionar en les dècades dels anys vint i trenta el jazz amb el swing, tot preparant el terreny per a nous ritmes musicals com el rock. Ens trobem davant d'uns estils musicals que es van popularitzar gràcies a la ràdio i a la discografia en la dècada dels cinquanta i que, a l'estat espanyol, van arribar a través de les bases dels soldats americans després de la signatura del pacte amb els Estats Units (1953).

És obvi que el nostre protagonista, segueix la música jazzística fins avui mateix, però les arrels de la seva sensibilitat també es poden trobar en aquella generació intel·lectual d'escriptors com ara Francis Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, Dorothy Parker, Gertrude Stein, etc. que van convertir París en una mena de sucursal americana, per bé que en el cas del professor Prats s'estima més l'original – Hollywood com a bressol de la cultura postmoderna– que no pas la capital francesa, un referent que va quedar desbancat després de la Segona Guerra Mundial per Nova York i, naturalment, per Hollywood, on aquells joves escriptors col·laboraven com a guionistes. Tot plegat, va generar un canvi en la mentalitat cultural de l'època, en una mena de preludi de la postmodernitat, atès que els relats curts (articles periodístics en revistes de grans tirades adreçades al gran públic, guions radiofònics i cinematogràfics, campanyes publicitàries que promovien un nou estil de vida més alegre i frenètic, etc.) es pagaven molt millor que les novel·les, amb la qual cosa els micro-relats, sempre curts i directes, suposaven una nova lògica pedagògica i cultural.

Del punt de vista històric, John dos Passos va saber recollir aquest canvi generacional, amb innegables conseqüències pedagògiques, en l'elogi que va fer de Fitzgerald (1896-1940) quan va morir, en plena maduresa poc després d'exhaurir la seva joventut. I així va fer constar el que

havia significat el pas d'una educació literària a una altra audio-visual, signe dels nous temps que es van imposar després de la pregona crisi de la dècada dels anys vint.

Hace cincuenta años –John Dos Passos va escriure el 1941– uno aprendía a leer y escribir o no aprendía nada. La lectura constante de la Biblia por cientos de miles de familias humildes mantuvo una base estable de personas que sabían leer y escribir y sostuvo a la literatura como un todo, y también a la lengua inglesa... Una mente acostumbrada al Viejo y Nuevo Testamento podía asimilar con facilidad a Shakespeare y toda la literatura victoriana: poesía, novelas, ensayos históricos y científicos, hasta el punto de saturación de esa inteligencia concreta. Hoy las personas angloparlantes no poseen una educación clásica básica semejante a ésa. El nivel más profundo lo constituye la cultura visual y audible del cine, en absoluto el nivel literario. (Dos Passos, 2012, p. 368)

Ara bé, en l'univers mental del professor Prats no es dona aquesta dissociació entre la literatura –clàssica i moderna– i el cinema, que aquí representa l'impacte d'una nova cultura audiovisual que la cibercultura no ha fet més que excel·lir. De fet, el seu currículum presenta, pel fa als anys de formació, dues llicenciatures en Filologia Catalana i en Ciències de l'Educació, especialitat de Pedagogia Sistemàtica, un aiguabarreig que es palesa en la seva concepció teòrica sobre l'educació. A més, posseeix un Màster en Teoria de la Literatura i Literatura comparada, la qual cosa posa de manifest que el seu univers mental s'aixeca sobre aquests dos principis que són l'educació i la literatura o, si es vol, a l'inrevés, en el sentit que la literatura esdevé condició de possibilitat –si més no a nivell teòric– de l'educació, tot recollint la tradició de la novel·la de formació (*Bildungsroman*) que té en els *Anys d'aprentatge de Wilhem Meister* (1776) una pedra de toc. Si se'ns permet la llicència, podem afegir que el professor Prats Gil s'ha especialitzat en l'anàlisi de les novel·les de

formació postmodernes, que ofereixen diferents aspectes polièdrics de l'educació en un moment d'expansió i explosió pedagògica, en què no hi ha un fonament que afermi el sistema educatiu més enllà que la seva legitimitat per la *performativitat* (Lyotard), és a dir, pel seu èxit immediat, de manera que els ideals formatius d'altra hora (*Paideia, Humanitas, Studium, Sapientia, Bildung*) han passat a ser, en una època postmoderna, postmetafísica i posthumanista, simples fugues o assaigs individuals sense amarratges sòlids i definitius. A tot estirar, cada autor és responsable d'ell mateix, de la seva narrativa particular i individual, del que diu, o, amb més precisió, del que sembla que digui, perquè la legitimitat de l'escriptura ja no es fonamenta en els conceptes de veritat i falsedat. En fi, l'aparença o la versemblança s'ha imposat com a element essencial de la narrativa literària, que barreja realitat i ficció i on sovint sobresurt la violència com un tret més d'aquesta societat que ha abandonat la tradició oral (que va mantenir la seva vigència fins a l'aparició de la ràdio) i la narrativa literària (atès els descens dels hàbits de lectura entre els joves) per assumir una nova lògica audiovisual, amb diversos dispositius que s'empren a l'uníson, una situació que es reflecteix en les sèries que justifiquen l'èxit de les plataformes digitals.

Sabem que la pedagogia com a disciplina científica va sorgir a començament del segle XIX amb Herbart sobre el doble fonament de la filosofia i la psicologia, per bé que va aconsellar que l'educació s'iniciés amb la lectura de l'*Odissea* d'Homer. Més tard, després de la Gran Guerra (1914-1918), la pedagogia va agafar un tremp científic i experimental amb fortes dosis biològiques i psicològiques que, amb el pas del temps, va comptar amb el contrapès d'una dimensió científica-espiritual que es va singularitzar per una doble vessant cul-

turalista i hermenèutica. A grans trets, podem situar la teoria de l'educació del professor Prats en aquesta última línia de pensament, amarada de cultura i amb una gran dosi interpretativa, però d'una manera un xic heterodoxa, en el sentit que ha fressat un camí propi. En efecte, quan s'analitza la trajectòria intel·lectual i acadèmica del professor Prats, es detecten tres etapes ben diferenciades en el seu currículum. La primera, els anys de formació, amb dues llicenciatures i un munt de lectures – ell és un lector empedreït, sempre atent a l'última novetat – a la qual va seguir una segona fase en què es va dedicar a la gestió pública de l'ensenyament des de diferents llocs de responsabilitat de distintes administracions (Generalitat de Catalunya, Govern d'Andorra) que li han donat un coneixement directe i apamat de la realitat educativa. Per últim, en un tercer moment, i només després d'acumular una llarga experiència en el món de l'educació, va passar al món acadèmic, amb la qual cosa ençeta una tercera etapa, i així l'any 2000 va presentar la tesi doctoral *La intervenció pedagògica sobre el medi per al tractament del racisme i l'heterofòbia*, dirigida pel professor Miquel Martínez Marín que ha estat el seu mentor universitari, una recerca que va ser publicada l'any següent sota el títol *Racismo en tiempos de globalización: una propuesta desde la educación moral* (2001).

Val a dir que la visió globalitzada dels problemes pedagògics assoleix una característica del pensament pedagògic del professor Prats que aborda les qüestions educatives des d'una perspectiva internacionalista que supera l'àmbit de la pedagogia comparada i que, alhora, cavalca entre la política i l'economia de l'educació. La seva estada durant uns anys a Andorra, tot formant part de l'equip tècnic en matèria educativa del govern d'aquell país, segur que té a veure amb aquesta inclinació per estudiar els problemes pedagògics des

d'un horitzó supranacional. A Andorra va sentir la crida de la pedagogia comparada, una disciplina que ha sabut actualitzar a través d'un nou plantejament internacionalista d'abast mundial. La seva mirada, doncs, no és provinciana i menys nacionalista, perquè ell pensa com els antics internacionalistes del moviment obrer, però no en una línia llibertària sinó d'acord amb els cànons del marxisme clàssic passats pel sedàs de l'Escola de Frankfurt.

Així, doncs, és des d'aquesta perspectiva internacionalista que Enric Prats analitza les proves PISA –al seu parer, la *testitis* pedagògica és un trastorn que ha trasbalsat el món escolar– que es van formalitzar l'any 2000 i que ha seguit amb atenció, amb la vista posada en la formació dels mestres, des del programa MIF (Programa de Millora i Innovació de la Formació de Mestres), que va generar un conjunt d'ajudes a la recerca en aquest camp (ARMIF), dels quals ha estat un esplèndid gestor. A banda d'això, convé indicar que el professor Prats –a més de posar en entredit la *testitis* pedagògica– també es distància d'altres novetats del panorama educatiu postmodern, com ara l'educació emocional, la meditació (*Mindfulness*), la gamificació i altres tendències similars. En fi, un panorama que el professor Prats posa en entredit amb fuetades i sornegueries, amb un estil ras i curt, que recorda el laconisme espartà, però amb una aportació de materials que recorden les glosses orsianes, on tot flueix i permet una anàlisi proteica del text literari, que espren per extreure'n tota la saba possible.

Ultra les seves qualitats com a excel·lent administrador de l'educació pública, de la qual és un ferm defensor per conviccions ideològiques en sintonia amb els postulats de la vella esquerra, el professor Prats és un intel·lectual ben sòlid que es caracteritza per una visió global i internacional dels problemes, per la qual cosa

segueix atentament els dictàmens de la troica (Fons Monetari Internacional, Banc Central Europeu i Comissió Europea) i altres organismes com l'OCDE i la UNESCO, sense bandejar els informes de les organitzacions no-governamentals i fundacions (autòctones i d'àmbit mundial), els treballs de les quals coneix perfectament. Res d'estrany, doncs, que estigui al dia del debat educatiu en un horitzó obert al futur, però que no oblida el passat gràcies a una sòlida formació humanista i, encara menys, el present. És fàcil intuir que el professor Prats es mou en una perspectiva prospectiva, que ha estat heretada del seu mentor universitari, que és completada per un arsenal de referències literàries, no només clàssiques sinó també recents, bona part de procedència estrangera i, més en concret, anglosaxona. Si a tot això afegim la seva passió pels llibres –ja sigui com a lector o com a editor– ens trobarem amb un professor de pedra picada, sempre amb una mirada crítica, entre irònica i cínica (en el sentit etimològic del terme, «que mossega» com els cans), amb valoracions entre àcides i escèptiques, per bé que tot això forma part –com a bon professor postmodern– de la trama de l'espectacle (si se'ns permet una altra llicència, del circ mediàtic que sovint envolta el debat educatiu i la vida acadèmica) perquè, en el fons, no és més que un modern preocupat, com no podria ser d'una altra manera, pel futur de les humanitats, representada per la biblioteca i, nogensmenys per l'escola, que importa atès que entre altres responsabilitats ha tingut secularment la funció de transmissió dels coneixements.

Vagi per endavant que al nostre entendre el que proposa el professor Prats, entre un conjunt abassegador de lectures ben païdes, sempre amb un punt d'acidesa, no és més que proposar la comprensió del món com a fita cabdal o clau de volta de tot l'engranatge del sistema educatiu, la

qual cosa confereix al seu univers mental una dimensió clarament hermenèutica.

Parlar i llegir, per exemple, són habilitats que s'aprenen parlant i llegint, sens dubte, i també amb un estudi sistemàtic dels procediments que les fan possible. És el mateix que passa amb tot el que està relacionat amb la comprensió del món. Podem i hem de fer projectes pedagògics que busquin aquesta finalitat, i això no exclou la necessitat de conèixer a fons la història... (p. 102)

Altrament, constata que l'escola –una invenció moderna– es troba estressada i col·lapsada, de manera que l'educació també circula per les vies no formal i informal. Sembla evident que el professor Prats vol comprendre el món, i aspira a què els alumnes també ho facin, si bé suspèn –decebut com un bon postmodern *avant la lettre*– el desig de canviar el món, passades les il·lusions i esperances dels anys de la transició. «No sabrem tampoc si l'educació serveix per canviar la societat o la societat ha de canviar l'educació» (p. 19). Tot i aquesta aparent indiferència, això no vol dir que renunciï a millorar-lo, però sí que sap que després d'intel·lectuals com Curzio Malaparte –un assaig sobre el qual clou el llibre a tall d'epíleg– no es pot ser un babau que confii en les revolucions, ja sigui la soviètica de 1917, la cubana de 1959 i la cultural de Mao (1966-1976). No debades, el seu món comença el 1965 –la dècada dels anys seixanta que va trasbalsar el món, que va suposar un trencament definitiu respecte a l'etapa anterior– i així tots els deu títols que ha utilitzat per armar aquest llibre s'han publicat després d'aquella data. Llavors, tot just la guerra del Vietnam entrava en una fase decisiva que va comportar la retirada dels americans que, al seu torn, va generar als Estats Units un moviment d'introspecció que va posar de relleu totes les tensions existents (segregació racial, pacifisme, defensa dels drets de les minories, festival de Woodstock, consum massiu d'estupefaents, etc.) a la societat nord-americana, una crisi

que reflectia les patologies de la cultura occidental.

Convé precisar que des d'un punt de vista pedagògic, llavors van sorgir alternatives com el moviment antiautoritari (Neill), l'educació radical (Ferrer Guàrdia, Spring) i d'altres que impugnaven l'escola (Reimer, Illich), alhora que es deixava al descobert la incapacitat de l'educació per canviar el món, més enllà de reproduir les diferències socials (Bernstein, Bourdieu, Passeron, Batelot, Establet, etc.) i perpetuar les estructures i els mecanismes de poder (Foucault), la qual cosa va portar a parlar del currículum ocult en sintonia amb la filosofia de la sospita (Nietzsche). A desgrat d'això, la pedagogia de l'oprimit de Paulo Freire, amb l'afegitó de la teoria de l'acció comunicativa de Habermas, donava ales de bell nou a la pedagogia crítica, que procedia de l'esquerra nord-americana (Giroux, McLaren, Jarvis, etc.) que va ser un bri d'esperança després de la caiguda del mur de Berlín (1989) i l'esfondrament de la URSS (1991), tot i els esforços que han fet alguns per comprendre l'estalinisme (García Voltá, 2012).

Bé es pot dir que com a postmodern – insistim que més aparent que real, més teatral que intel·lectual, perquè darrera del seu postmodernisme es percep una bona dosi de modernitat, de la qual malgrat tot no es vol ni es pot desprendre– es fa difícil fer una sistemàtica del pensament del professor Prats, perquè justament passeja com un *flâneur* per la policromia de la seva cosmovisió, atès que sempre surt a la percaça de novetats en un món que ha passat a ser 4.0 d'acord amb la ciber-indústria, que coneix bé, i que generacionalment dóna cada pocs anys una nova nomenclatura. Així s'ha passat dels *millennials* de la generació Y que segueixen als membres de la generació X i que han anticipat els de la generació Z, que ja són completament digitals i han desconegut el món analògic.

«Les dues o tres dècades entre una generació i una altra han quedat reduïdes, a tot estirar, a dos o tres quinquennis» (p. 52). El professor Prats fa temps que va migrar del món analògic –on encara alguns romanem– i s'ha convertit en un professor digital a tots els efectes, per bé que no oblida els autors humanistes com Ernst Robert Curtius, que va ser convidat el 1932 pel Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona que dirigia Joaquim Xirau.

Justament, aquesta tradició humanista ha fet que el professor Prats no hagi seguit la moda de la sociologia de l'educació que actualment gaudeix d'un gran prestigi. Des del punt de vista del pas del temps, aquesta disciplina, juntament amb la psicologia de l'educació, es va imposar en la dècada dels anys setanta, després que en l'anterior és consolidés el paradigma de les ciències de l'educació que tenia aquestes dues especialitats com a eixos centrals de la reflexió educativa. Així es va generar una nova pedagogia científica –o millor dit, una ciència de l'educació– fixada en el deixant de Piaget, que assegurava el prestigi de la psicologia de l'educació, i de Durkheim, que va ser l'iniciador de la sociologia de l'educació. Al marge dels seus orígens que s'endinsen en el primer terç del segle xx, el seu desenvolupament a partir de 1960 va ser espectacular i va guanyar presència en els plans d'estudis pedagògics i, sobretot, en la formació dels mestres que, gradualment, abandonava assignatures com ara la història de l'educació i la filosofia de l'educació i, igualment, la formació catequètica i religiosa dels futurs ensenyants. Els responsables de l'educació de la vella Europa veien en aquelles matèries una manifestació de l'adoctrinament en què havia caigut l'educació durant l'època dels règims autoritaris i del totalitarismes polítics, de manera que el seu retrocés ha estat irreversible. Només a tall de simple mostra, recordem que la matèria

de «Teoria i història de l'educació», rebatejada amb el nom de «Teories i institucions educatives», ha desaparegut de la major part de programes de la formació de mestres que així han quedat orfes –llevat d'alguna lloable excepció– del coneixement i lectura dels clàssics de la pedagogia.

La temptació que podia haver tingut el professor Prats era seguir l'estela de la sociologia de l'educació que cada any guanya adeptes i reconeixement, gràcies en bona part a la recuperació del pragmatisme (Dewey) que afavoreix que qualsevol disciplina tingui una dimensió aplicada. Si la pedagogia moderna es va caracteritzar per un tremp racional i reflexiu, en què la sociologia depenia de la filosofia, la postmoderna –mercès al retorn a Dewey, esdevingut després de la caiguda del marxisme– ha optat per una ciència performativa, pràctic i eficaç, que ha augmentat el seu estatut amb una innegable carga política. Si el marxisme havia exaltat el paper de la praxi, el pragmatisme amb unes arrels idealistes propugna l'eficàcia (Vilafraña i Carreño, 2018). Més aviat tot això ha afavorit el creixement dels Departaments de Sociologia, amb extensions dedicades a la Sociologia de l'Educació, que a més han guanyat predicament, en perjudici de la visió humanista de la pedagogia que ha estat desacreditada per la dimensió teòrica i reflexiva, que roman sempre lluny de portar les coses a la pràctica. Amb aquest teló de fons, el professor Prats s'ha mantingut en una línia de pensament pedagògic que tradicionalment havia seguit les orientacions de la filosofia i, més recentment, de la literatura, quelcom inherent a la Universitat de Barcelona, que va obrir el Seminari de Pedagogia l'any 1930 i va restablir la secció de Pedagogia de la Facultat de Filosofia i Lletres, a mitjans de la dècada dels cinquanta (1954).

No obstant, no totes les Universitats posseeixen aquesta història, ni tradició, de

manera que aquelles que a partir de 1970 van establir l'ensenyament de Ciències de l'Educació van emfasitzar la psicologia evolutiva i la sociologia de l'educació, disciplines que donen un plus de científicitat i que així han ocupat una centralitat en perjudici de la pedagogia humanística. Pel general, aquests treballs científics es singularitzen per un aire inequívocament anglosaxó, amb un munt de bibliografia que no sempre s'ha consultat però que forneix un quadre teòric i un aparell metodològic que serveix per la majoria d'investigacions, i quan ens referim a la sociologia de l'educació, amb mostres poblacionals més o menys extenses, en ocasions amb estudis de casos, que no sempre aporten conclusions significatives, però que els mitjans de comunicació airegen com aportacions concloents i definitives que ajuden a resoldre els problemes de la societat.

Després del que acabem d'exposar, no hi ha dubte que el professor Prats –que sap que pertanyem sense voler al passat– s'ha mantingut en una línia de treball d'ascendència humanística, al marge d'aquestes corrents sociològiques de l'educació suara esmentades, la qual cosa tampoc vol dir que visqui ancorat en el passat. I això més encara si es té en compte que les novetats no s'escapen al seu capteniment i enginy que sap captar els ritmes d'un món que avança tecnològicament, però que sovint ja no és altament civilitzat com van denunciar els intel·lectuals de l'Escola de Frankfurt que havien constatat, a través de Theodor W. Adorno i Max Horkheimer a *La dialèctica de la Il·lustració* (1944, 1947), que el món progressa científicament i tècnica, però que no ho fa al mateix ritme en el camp de l'acció pràctica, és a dir, de la moral individual i social. Aquest rerefons frankfurtià es detecta en el seu pensament que es mostra sempre incòmode amb aquestes dues velocitats, fins al punt que

la seva ironia mordaç pot ser una conseqüència del malestar que sorgeix de les dissonàncies entre el progrés material i social, un hiatus que genera moltes desigualtats en la infància i l'educació, i de les que la bretxa digital només és una simple mostra. Perquè en el fons, més que canviar el món, proposa una hermenèutica, en el sentit que la finalitat primordial de l'educació és que l'educand sigui capaç de comprendre el món. Bé es pot dir llavors que aquesta comprensió podrà ser condició de possibilitat per a una transformació, a partir del potencial de l'alumne que ha de promoure i fomentar, adés i ara, la seva dimensió lectora i, de retop, la seva capacitat crítica que l'esperoni a fer preguntes i plantejar qüestions, les respostes a les quals no es troben sempre a Internet.

Per consegüent, una de les grans virtuts del professor Prats, que tot i ser un descregut –un ateu punyent però mai irreverent perquè manté la cortesia de la tolerància– batega al ritme dels signes dels temps. A dir veritat, el seu perfil no es correspon amb cap dels tres models que va plantejar a *Teorizando en educación* (2015). Llavors apuntava a una visió ternària dels teòrics de l'educació, que dividia en erudits, poètics i opinadors. Encara que ell a voltes és erudit, i també poètic en el sentit de creador de conceptes i idees que conformen nous discursos, també és opinador, atès que apareix sovint en els mitjans de comunicació (premsa, ràdio i televisió), sense perdre de vista que elabora llibres de divulgació d'èxit com *L'escola importa* (2019). Tenint això en compte, no deixa de ser curiós que qui fa la classificació resulti ser al capdavant inclassificable. Al nostre entendre, aquesta és una de les paradoxes del seu quefer intel·lectual, que com moltes de les seves contradiccions són més aparents que reals, ja que vénen embolcallades pel seu estil literari que, per la seva acidesa, sembla més aviat un joc que vol

incomodar i neguitejar el lector, per tal que sigui foragitat de la seva tranquil·la i plaent comoditat en què estatgen sovint els alumnes. En darrer terme, el professor Prats és més un incitador, un intèrpret hermenèutic que sacseja el confort del lector, que no un pensador dogmàtic, perquè sap ben bé que els dogmes formen part d'un món antic, del món d'ahir (Zweig). Afegim aquí que aquella cosmovisió va caure en picat durant la dècada dels anys seixanta –la de la gran crisi cultural, amb l'emblemàtica fita de 1968– fins al punt que François Lyotard va sentenciar la seva mort definitiva a *La condició postmoderna* (1979).

Ben mirat, el professor Prats comparteix aspectes d'aquests tres universos, el dels erudits, que en el seu cas descansa sobre la tradició humanista-literària, sobre la creació d'idees que són projectades d'una manera suggestiva i creativa, i, no gens menys, és algú que participa del camp públic del debat amb continuades aparicions als mitjans. Un xic paradoxalment, es pot assenyalar que ell que ha creat una taxonomia que sembla que participa de les tres ànimes platòniques, és a dir, de l'erudició (la raó), de la poètica creativa (el cor) i de l'opinió (la passió). Ara bé, tot i haver estat el generador d'aquesta divisió tripartida, participa de les tres dimensions (erudició, poesia i opinió) al mateix temps, amb la qual cosa la facècia és ben òbvia: tres en u, sense cap referència en el seu cas al misteri trinitari, perquè en aquest món postmodern no hi ha protologia (alfa) ni escatologia (omega). I així s'invalida la narrativa cristiana, i, per extensió, la pedagogia perenne basada en la tradició cultural d'Occident, llevat d'aquells que defensen els valors de l'educació cristiana. En el cas del professor Prats, la narrativa pedagògica occidental no té una fonamentació teològica i metafísica sinó literària i immanent.

Arriba el moment de fixar l'atenció en el llibre que ens ocupa que, a mode de presentació, ofereix un paral·lelisme entre la pedagogia i la literatura, unes relacions que s'han fet més intenses després que l'any 1967 es decretés, com va fer Gilles Ferry, la mort de la pedagogia o, amb més precisió, la mort de la pedagogia filosòfica que era vista com quelcom dogmàtic. A més, el 1967 va ser l'any de la pel·lícula *Rebel·lió a les aules*, amb Sydney Poitier, que va posar de manifest el principi del fi de l'educació autoritària. És clar que aquella mort es va aguditzar en els anys posteriors, que seguiren al maig del 68, fins al punt que la pedagogia es va diluir en el magma de les ciències de l'educació. Només va faltar que François Lyotard anunciés la mort dels grans relats de salvació, entre els que es troba la pedagogia, per tal que la nostra disciplina tornés a l'estat inicial, abans de Herbart, a una fase rapsòdica en què a finals del segle XVIII les narracions literàries com *Levana* de Jean Paul Richter, *Agathon* de Christoph M. Wieland i *Leonard i Gertrudis* de Pestalozzi, sense oblidar Rousseau i Goethe, van esdevenir els grans referents pedagògics. Això significa que el professor Enric Prats proposa un retorn a la literatura, atès que aquesta articula el relat educatiu per antonomàsia en un món postmodern, perquè tal com ell mateix reconeix «la bona literatura, a més de narració i màgia, conté una lliçó» (p. 13), frase que es pot completar amb aquesta altra: «la literatura, sigui bona o sigui no tan bona, dóna molt de joc per fer lectures pedagògiques» (p. 15). I així es pretenen explicar a través de les referències literàries les qüestions relatives a l'escola, a l'educació i a la pedagogia, matèria de la que és professor i que sap que és «alguna cosa més que donar solucions al dia a dia: ha d'ajudar a pensar sobre l'educació» (p. 15), alhora que és conscient que «l'escola és un motiu habitual de la literatura» (p. 16). A dir veri-

tat, pensar per capir el sentit del món i poder afaïonar una cosmovisió pròpia, sense cap manlleu colonitzador que procedeixi de l'exterior.

El que ha fet el professor Prats sembla senzill, però no ho és. Ha llegit i rellegit – perquè el bon lector és relector, tot estrafent Nabokov (p. 20)– deu obres literàries, aparegudes a partir de 1965, i que ha classificat en tres grans apartats, això és, sobre els actors de l'educació (*L'illa de la infantesa*, de Karl Ove Knausgard; *Memoria por correspondencia*, d'Emma Reyes, i *Algundia aquest dolor et servirà*, de Peter Cameron), sobre els llocs o espais de l'educació (*La vella escola*, de Tobias Wolff; *Storner*, de John Williams; *El país del agua*, de Graham Swift, i *Els jugadors de whist*, de Vicenç Pagès) i sobre el sentit de l'educació (*La educación de un ladrón. Autobiografía*, d'Edward Bunker; *No em deixis mai*, de Kazuo Ishiguro, i *París no se acaba nunca*, d'Enrique Vila-Matas). És obvi que no podem detallar cadascun dels capítols dedicats a cada llibre, per bé que tots els capítols presenten una estructura similar, encara que el nombre d'apartats oscil·la entre tres i cinc. En un primer moment, el professor Prats revisa el contingut de la novel·la en qüestió, per passar en un segon moment de transició a una lectura educativa de la mateixa i, finalment, en un últim moment, aixeca a categoria pedagògica la deriva educativa que n'extreu. I això sempre en diàleg i conversa amb tot el pensament contemporani en les diverses manifestacions, tecnologia, música, jazz, teatre, art, cinema, filosofia, sociologia, pedagogia, etc. que conformen un text arborescent i rizomàtic, on es detecta un cúmul de lectures que il·luminen la interpretació que fa de cada obra i que esperonen la mirada del lector que així queda inserit en el joc de mirades que s'estableix entre l'original triat i la hermenèutica del professor Prats. Es fa evident, doncs, que el lector

d'aquest llibre esdevé un tercer element entre l'autor i la seva obra literària i la interpretació del professor Prats, la qual cosa obliga a un exercici d'esguards, i així s'estableix una mena de circuit hermenèutic en què el lector del llibre, i, per tant, l'estudiant, és incitat a posar entre parèntesi (*epojé*) els llocs comuns i les idees preconcebudes. Llegir i pensar neguiteja, més encara si s'aspira a voler comprendre el món. Fem-hi un afegitó: si pensar és dibuixar, aquí es delinea una mena de triangle on en el primer vèrtex es situa l'autor del llibre en qüestió, per exemple, Edward Bunker, en el segon, la seva obra –en aquest cas, *La educación de un ladrón. Autobiografía*– i, en el tercer vèrtex, la interpretació del professor Prats. El lector –que també pot esdevenir un relector de l'obra, atès que no hi té un accés directe– sura al dedins d'aquest triangle, amb la possibilitat de recórrer aquest circuit marcat pels tres àpexs, en una aventura intel·lectual que obre noves perspectives sempre de cara a millorar la comprensió del món. Si en la postmodernitat el concepte de veritat ha retrocedit, fins a fer-se fonedís en ocasions, no és menys cert que pot identificar-se amb un criteri correctiu, de manera que a més lectures i interpretacions tindrem més i millors comprensions del món.

Com ell mateix reconeix, la tria de llibres que ens ofereix *Aprender de letras* no és canònica, encara que siguin deu els títols escollits. Es podria tractar d'un decàleg, però el professor Prats fuig d'imposicions, més enllà del criteri personal que ha estat aleatori. En qualsevol cas, i tal com hem avançat, el nostre autor centra l'atenció en la vida perquè aprenem al llarg d'ella, alhora que intenta descarregar tensió a l'escola que sovint queda curtcircuitada per la gran quantitat de funcions que li han estat conferides. En efecte, sense renunciar a la seva instància mediatra, l'es-

cola s'ha vist obligada a assumir un conjunt d'obligacions que es sumen a les tradicionals atribucions de transmetre coneixements i afavorir la socialització dels infants. D'aquí la importància de fer-se adult que té molt d'autoformació i autoaprenentatge, tal com correspon a la tradició de les novel·les de formació, en què el protagonista de la narració s'enfronta al món al llarg d'un itinerari vital que transita per les diferents etapes (infància, adolescència, maduresa) fins assolir la seva pròpia personalitat.

És hora de començar a tancar aquesta recensió que s'ha fixat en la metodologia d'anàlisi del professor Enric Prats que estableix una via hermenèutica de treball molt suggestiva, que es pot extrapolar a altres fonts, per exemple, cinematogràfiques i sèries televisives o, si més no, a una altra elecció bibliogràfica de títols, semblant a la que s'ofereix amb els ara seleccionats. El resultat obtingut ha de ser engrescador i heteròclit, talment com si es tractés d'un puzzle. Així pot sorgir una sistemàtica pedagògica, que sempre serà fluida i oberta, i, en conseqüència, provisional perquè el trencaclosques no té un número de peces fixes i immutables. El llibre del professor Prats ens convida a aprendre de lletres, atès que es tracta d'una empresa que mai s'exhaureix perquè sempre hi ha obres per analitzar, sense comptar que sovint també convé tornar a visitar aquells autors i títols pels quals ja s'ha transitat.

Per acabar, recordem que la cançó popular diu que «la Mare de Déu, quan era xiqueta, anava a estudi, a aprendre de lletres», unes paraules que de ben segur estaven en l'imaginari del professor Prats quan va posar títol al seu llibre. Ara, en un temps postmodern i post-cristià, fa la impressió que és més necessari que mai que els nostres estudiants, quan vagin a l'escola, a l'institut o la universitat, tinguin ben present allò que feia la Mare de Déu, però en

plural. S'ha passat, doncs, de la lletra a les lletres, la qual cosa vol dir, que si abans n'hi havia prou amb una llengua i un llenguatge ara calen molts més, perquè vivim en un món emparaulat on abunden llengües i llenguatges (Fullat, 2016). Per això és important que els nostres joves aprenguin lletres que siguin capaces d'articular conceptes, discursos i narratives pedagògiques, perquè llegir i pensar van en una mateixa direcció: que hom assoleixi la seva independència intel·lectual amb un criteri propi i no manllevat, i, encara menys adoc-trinat, per altri. En definitiva, que a través de la lectura –com van pensar els moderns il·lustrats– es pugui resistir a les frivolitats de la cultura postmoderna, que subministra molta informació a la xarxa, a voltes distorsionada quan no falsejada, de manera que sovint no fomenta l'hàbit de fer preguntes. «En temps d'Internet, el coneixement s'ha difuminat, s'ha democratitzat i s'ha perdut entre la immensitat digital, i el repte consisteix a saber localitzar-lo, organitzar-lo i interpretar-lo» (p. 104). Probablement, ningú millor que el professor Prats –que té un peu als Estats Units, a cavall de Los Angeles (Silicon Valley), San Francisco (Hollywood), Nova York (una vida frenètica i capital del nou món) i Chicago (l'esperit d'una ciutat que s'agrunsa entre el jazz i l'hampa, inspiradora de la novel·la negra)– i un altre a la vella i exhausta Europa, amb tota la seva riquesa cultural i literària que es pot sintetitzar en la història de la ciutat de Trieste, per dir aquestes coses que no fan més que reivindicar el paper de les humanitats en la societat del desconeixement, quelcom que l'autor ens ofereix en aquest llibre que –pel que fa a nosaltres– hem llegit amb retard però que podem afirmar que ha pagat molt la pena. Sens dubte, com deien els clàssics, *potius sero quam nunquam*, és a dir, val més tard que mai.

Referències

- Adorno, Th. W. i Horkheimer, M. (1987) *Dialéctica del Iluminisme*. Buenos Aires, Editorial Sudamericana.
- Dos Passos, J. (2012) «Una nota sobre Fitzgerald», a Fitzgerald, F. S., *El Crack-Up*. Madrid, Capitán Swing.
- Fullat, O. (2016) *Impertinentes: el desgarró de pensar*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona.
- García Farrero, E.; Prats Gil, E. i Vilafranca Manguán, I. (2018) «Sobre la narrativa pedagògica i el gir literari, una oportunitat per la recerca i la innovació docent en el pensament pedagògic», a Llevot, N. i Sanuy, J., *Educació i desenvolupament rural als segles XIX, XX i XXI*. Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, p. 533-544.
- García Voltá, G. (2012) *Comprender el estalinismo*. Barcelona, Ediciones Carena.
- Liotard, F. (2004) *La condició postmoderna. Informe sobre el saber*. Barcelona, Centre d'Estudis Contemporanis-Angle editorial [1979].
- Moreu, A. i Prats, E. (Coords.) (2010) *La educación revisitada: ensayos de hermenéutica pedagógica*. Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Prats, E. (2001) *Racismo en tiempos de globalización: una propuesta desde la educación moral*. Bilbao, Desclée de Brouwer.
- Prats, E. (2013) *L'educació, qüestió d'estat: una mirada a Europa*. Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Prats, E. (2015) *Teorizando en educación: entre erudición, poesía y opinionitis*. Barcelona, Editorial UOC.
- Prats, E. (2019) *L'escola importa. Notes per repensar l'educació*. Vic, Eumo.
- Serrallonga, S. (2002) *Versions de poesia antiga: Mesopotàmia, Egipte, Grècia, Roma, del segle III al segle I a. C.* Barcelona, Edicions 62-Empúries.
- Vilafranca, I. i Carreño, A. (2018) «Els models de la modernitat pedagògica: de l'idealisme al pragmatisme». *Temps d'Educació*, núm. 55, p. 57-70.